

В справі герба України

Леонід К.

1918

Exported from Wikisource on 11/19/18

ЛЕОНІД К.

В СПРАВІ ГЕРБА УКРАЇНИ

№18.

Видавництво „ШЛЯХ“.

сторінка

ЛЕОНІД К.

В справі герба України.

Відбудовуючи державне життя українського народу після майже 300-т літнього національного кріпацтва, ми мусимо йти за шаблоном часу: утворити національні емблеми, між

якими найперше місце займає герб.

Гербом України треба визнати історичний герб, який був поширений на території всієї України, який визнавався гербом цілим народом. Але з історичних розвідок дізнаємося, що з усіх емблемів, що вживалися на Україні в характері герба, ні одна не поширювалася на всю територію земель заселених українським народом, і не одна не була признана цілим народом. Таким чином, головним вимогам історичного герба не задовольняє не один; одного історичного герба ми не маємо, його треба утворити. Се лягає обов'язком на нас, будівничих молодій Українській Республіки, а тому ми повинні віднестися до цієї справи дуже уважно, обміркувавши її з усіх точок.

Все, що писалося до сього часу в справі герба, торкалося цієї справи тільки з одного боку історичного, а тому я, зупиняючись у дальшому викладі на кількох історичних гербах України, хочу дати спробу освітлення цієї справи ще з точок естетичної та політичної.

[Іван Крип'якевич](#), в історичній своїй розвідці, у календарі «Просвіти» (Львів) на рік 1914, говорить, що єдиним історичним гербом України є лев. В. Різніченко, в історичній розвідці своїй (Звенигородка, 1917 р.) каже, що ми мусимо прийняти за герб України архангела Михаїла. Вже сама розбіжність цих висновків показує, що з погляду історичного, обидва герби мають приблизно однакове право бути гербом цілої України. Образ архистратига з'явився в історії в польські часи, як герб наддніпрянської України; пізніше, в

часи гетьманщини, він набірає особливого почоту, — поширюються його ікони, йому присвячуються церкви й монастирі, а у війську прапор з образом архангела займає почесне місце поруч з абданком гетьмана, але не відограє ролю герба, бо гербом в той час вживався образ козака з мушкетом і шаблею. В московські часи він задержується як герб Київської губернії. В давнішій вигляді архангел (білий на червоному тлі) тримає в одній руці меч, а в другий пахву, що кінцями сходяться в долині, в знак покори перед Польщею.

В історії нашої боротьба за віру православну з „паганіями басурменами“ магометанами, а також і з католиками, поляками, займає чимале місце, і можна з певністю сказати, що через сю боротьбу образ архангела Михаїла, як образ православний, релігійний, мав велику пошану в війську і в народі. Таким чином він в деякій мірі відбиває собою історичну добу, що надає йому характеру своєрідності; він має характерні риси з історії нашого народу, а то є одна з необхідних потреб герба. До того ще треба додати, що культ архангела є виключно в нашому народі, і тому сей герб зовсім не є подібний до гербів інших народів і держав, що знов таки надає йому цінності. Але з другого боку, нарід наш релігійно розбився і нині сповідає аж три релігії: православну, унію і католицьку, і, зважаючи на безумовну волю віри, архангел, як образ в корені своєму релігійний, до сучасного моменту мало підходить, а що до будучини, може бути не тревалим, загубити свій зміст.

Сотворений нами герб мусить мати загальний вигляд або

історично вірний, або перероблений, задовольняючи всім вимогам сучасного розвитку естетики, і одбиваючи на собі характерні риси сучасного моменту. Архангел в історичнім виді, білий на червонім полі (польські національні фарби) і з мечем опущеним в долину в знак покори України перед Польщею, зовсім не відповідає сучасному моменту і може виступати кандидатом в герби цілої України тільки в переробленому виді і в національних фарбах жовтий або золотий архангел на синім тлі. Разом з тим, сей образ має за собою певні й тверді *історію і культ*, і як не переробляй його по вимогах сучасної естетики, він все теки буде символізувати те, що символює ім'я архистратига Михаїла, і характерні риси сучасного моменту годі йому надати. Що особливо неприємно вражає око в цьому гербі, то се його озброєний войовничий вигляд; не збройною силою добули ми Українську Республіку, не зброєю, сподіваємося, будемо її й зміцняти, і образ озброєної емблеми, неприємно вражає око сучасного громадянина, зазнавшого на собі нещастя, що несе з собою зброя.

Нарід наш, як вгорі зазначив, сповідає три релігії, і емблема національна, що походить, з глибин одної релігії, може бути неприємною громадянам, сповідаючим інші релігії; емблема православного походження може бути терпимою уніятами, але може відпихнути від себе католиків, між котрими, як відомо, клерикалізм більш розвинений, а емблема, котра може відпихнути від себе бодай невелику частину свого народу, з політичного погляду цілком не допустима. Політика в цьому випадку мусить шукати згоди, компромісів, емблема повинна бути по можливості приємна, приваблююча

для всіх громадян. До того не треба забувати, що частина наших земель — Галичина, Буковина, Холмщина і частина Волині — зараз в руках ворожих і ми не можемо бути певні, що по війні вони будуть в руках наших, там ведеться політика зкатоличення українського населення; і ми, прийнявши за герб емблему, неприємну католицькому духові, тільки допомогатимемо полонізації зкатоличеного українського населення. Так, з боку політичного, образ архангела, яко герб цілої України, не бажаний.

Образ лева має за собою, порівнюючи до архангела, два століття історичної давности, бо маємо його на печаті з 1316 року, а може й того давніше. Він вживається яко герб державний в Галицький період нашої історії, обнімаючи західні українські землі, котрі в той час були осередком українського громадського й державного життя (східні землі в той час державним життем не жили) і додержався до наших часів, яко герб Галичини. За сей довгий час загальний вигляд лева пережив кілька змін: то його обертали наліво, то направо від глядача, то становили на всі 4 лапи, то з'ображали стоячим на задніх лапах, хвіст або підносили догори, або опускали. В останнім часі, коли майже все українське політичне житте зосереджувалося в Галичині, він там був прийнятий в значенні герба цілої України і в такому значенні вживається там і по нині. Зображають його стоячим на задніх лапах, деручимся на неприступну скелю, з хвістом піднесеним догори: історичний колір сього герба, якраз наш національний; золотий або жовтий лев на синім тлі.

Лева ні в яким разі неможна вважати плодом творчости

нашого народу; самі історики догадуються, що він західного походження^[1]; стрічаємо його на гербах багатьох народів і держав — і на заході і на сході; він, як царь звірів, являється дуже шабльономим символом влади, і не має в собі ніяких характерних ознак нашої нації. Але разом з тим, лев, що дереться на недоступну скелю, розкішно символює відродження українського народу, не зважаючи на всі, здавалося непереможні, перешкоди, і цим він нам підходить і дуже характерний для наших часів. Звичайно, вживати його в історично вірнім виді не годиться, бо він, як образ позичений, нічого не говорить ні розуму ні серцю, але до фігури здорового лева, що дереться на неприступну скелю, треба додати ще рухів, щоб з сього образу пашіло неухвалним поривом перемогти поставлену перед ним перепону, щоб він символізував ту динамічну силу енергії, яка прокидається в народі під час його національного відродження.

Лев є гербом Галичини і з особна міста Львова, котрий зараз в руках поляків, і може бути, що в їх руках і зостанеться, а в таким разі призначення герба Галичини гербом цілої України набірає особливого політичного значіння. Сим фактом ми морально приєднуємо Галичину до останньої України. До того, в Галичині лева уже признано гербом всеукраїнським і він вживається по нинішній день, і непризначення його гербом народнім матиме злий вплив на боротьбу галичан за своє визволення. Можна говорити, що галичане занадто поспішилися призначенням лева у всеукраїнським значінню, а проте то є акт, з котрим ми мусимо рахуватися, так само як і з наслідками того або иншого рішення. В сьому і полягає особливе значіння сього герба.

В нараді, котра відбулася в перших числах листопаду 1917 р. з ініціативи Генерального секретаріату народньої освіти в справі герба України, як доносить про те М. Грушевський^[2], звернено увагу на герб гетьманських часів — *козак з мушкетом*, а також висловлено бажання, щоб для нових державних громадських форм, виробити новий символ творчої, мирної праці. Там же запропоновано було виробити зовсім новий герб, помістивши на центральне місце золотий плуг на синім тлі, оточивши його різними емблемами, в тому числі і нашими історичними. Але мені здається, що герб не маючий за собою історичної традиції, трудно привіється до свідомости народньої; крім того, я думаю, що герб мусить відбивати на собі не форми громадського життя і не ідеї, котрими пройняті проводирі молоді Української Республіки, а характерні риси політичного і, головне, громадського життя краю і народу, — тоді він лехко прив'ється народові, буде зрозуміліший, і скоро зіл'ється з душею народу.

Козак з мушкетом і шаблею був гербом в найблизшій до нас Гетьманській період історії; на згаданій вгорі нараді висловлена була думка, що сьому гербові належить дати перше місце між старими, традиційними символами української державности.

Сей образ безумовно плід творчости тільки нашого народу, і між гербами інших народів і держав нема йому подібного. Сим двом точкам вимог естетики, він, як і образ архангела Михаїла, цілком задовольняє. Але коли образ архангела символізує боротьбу за віру, то образ козака символізує ту

саму добу боротьби, але у всій його широті й повноті: і за віру, і за волю, і за долю України, — а тому сей герб має безмірно глибший зміст ніж архангел. До того, образ козака — твір пишного, блискучого періоду нашої історії, подарувавшого народові нашому і історії славу і безсмерте. Він є гербом того періоду нашої історії, коли весь загал народу пробудився від буденного життя і станув до боротьби в обороні своєї національної незалежності. Отже зараз ми переживаємо дуже подібний до того момент, час пробудження всього народу нашого до ідейної боротьби за волю і долю України. Ся спільність характерних рис гетьманської і нашої доб, робить образ козака з мушкетом і шаблею близьким, рідним і дорогим кожному сучасному українцеві, і з огляду на сю спільність сей образ може символізувати нашу добу, бо він в змісті своїм має характерні риси нашого часу.

Сей образ — один з тих художніх творів нашого народу, котрі з першого погляду не роблять приємного вражіння на око сучасного глядача, навпаки, здаються занадто наївними і навіть карікатурними, але чим довше на його дивишся, тим більше пізнаєш ідейний зміст і красу цієї простоти, тим більше він подобається.

Само собою зрозуміло, що сей герб можна прийняти за герб України тільки в історічно вірним його вигляді, бо найменша переробка позбавить його всіх згаданих вище коштовностей. Що до кольорів, то до сього герба можна вжити наші національні кольори: козак золотий або жовтий на синім тлі, але сей образ постільки багатий характерними українськими

рисами, що до його можна вжити й інших кольорів, розписавши фігуру козака більш-менш природними фарбами, і своєрідність герба від того нічого не загубить.

На тій же нараді в справі герба України визнано, як доносить М. Грушевський, що в емблеми *нових форм державного і громадського життя* України старий образ козака з мушкетом і шаблею не годиться — „щоб не було підозріння в замислах відроджування старого“ ладу гетьманських часів. Але позиція українців, що до встановлення форм нового життя, до того ясна, свої бажання і стремління ми вже постільки виявили, що висловлювати подібні підозріння ніхто не має ніяких підстав, і прийатте одного з історичних гербів за герб цілої України тих підстав нікому не дасть, — се вже занадто велика політична обережність; і через те, що хтось там може зненацька подумати, буцімто ми хочемо повернути старий лад, відкиненне всіх гербів старих часів, що мають за собою історичну традицію, недопустимо. Не можна також погодитися з тим, що герб повинен бути емблемою *форм державного і громадського життя*; герб — то умовна емблема цілого народу, і мусить носити на собі *характерні риси з життя* того народу; а що до сих рис, то як ми вище бачили, сей герб їм відповідає.

Щоб доповнити загальну картину, треба зазначити ще один бік цієї справи — економічний. На просторах Російської України ні один герб не був визнаний за герб цілої України, тут вживалися одночасно головним чином 2 герби: лев і архангел, а в Галичині лев завоював собі привілеگیю, і широко вживався в значинні герба цілої України. Отже

заміненне його другим гербом поведе за собою де які економічні втрати, котрі, впрочім, порівнюючи будуть по стільки невеликі, що звертати на них поважної уваги не приходитьсь.

Подаючи до уваги громадянства свою пробу аналізу в справі герба України, я не можу настоювати на признанні одного з поданих тут гербів за герб цілої України. І вважаю потрібним утворення особливого органу, комісії, в склад якої входили-б фаховці всіх заінтересованих спеціальностей, історіки, художники, політики й економісти. Нехай та комісія, уважно обміркувавши з усіх точок справу герба України, стало зупиниться на одному і подасть на затверженне Українських Установчих Зборів.

1. ↑ І. Крипякевич: „Герб України“: календарь „Просвіти“ на рік 1914.
2. ↑ „Народна Воля“ 12 листопаду 1917. р., ч. 189.

Ця робота перебуває у [суспільному надбанні](#) у Сполучених Штатах та Україні.

- Робота перебуває у суспільному надбанні у Сполучених Штатах, тому що вона опублікована до 1 січня 1923 року.
- Термін дії авторських прав на цей твір в Україні закінчився до 1 січня 2001 року, коли почала діяти нова редакція [закону України про авторські й суміжні права](#), що збільшила термін дії копірайту з 50 до 70 років.

- Автор помер у 1918 році, тому ця робота є у суспільному надбанні у тих країнах, де авторське право діє на протязі *життя автора плюс 99 років чи менше*. Ця робота може бути у суспільному надбанні також у країнах з довшим терміном дії авторського права, якщо вони застосовують [правило коротшого терміну](#) для іноземних робіт.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](http://wikisource.org)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](http://www.gnu.org/licenses/fdl.html)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Arxivist
- Madvin

1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)
2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)

3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
4. [↑ http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)